

تاثیر مدیریت موثر ریسک و سرمایه‌های فکری بر سطح عملکرد شرکت‌ها

دکتر زهرا پورزمانی^۱

علی کریمی^۲

تاریخ پذیرش: ۸۹/۰۵/۱۶

تاریخ دریافت: ۸۹/۰۲/۲۷

چکیده

به طور معمول در شرکت‌ها از مدیریت ریسک برای کاهش اثرات مربوط به پیدایش شرایط نامساعد و در نتیجه کاهش تاثیر رفتاری این شرایط بر عملکرد و کارکرد شرکت‌ها استفاده می‌شود. اشاره این تحقیق به توانایی مدیریت ریسک در پاسخگویی به عوامل بازار که فراتر از کنترل مدیریت هستند به منظور ایجاد ثبات سودآوری در شرکت می‌باشد. نتیجه رفتار عملکردی مذکور به ارتقاء اعتماد سرمایه گذاران و سهامداران در حفظ و ایجاد سرمایه گذاری و به دنبال آن بهبود عملکرد شرکت‌ها منتهی می‌گردد. در پژوهش حاضر رابطه عملکرد شرکت‌ها با مدیریت جامع ریسک در صنایع خودرو و دارو مورد بررسی و آزمون قرار گرفته‌است. نتایج آزمون نشان دهنده وجود یک رابطه مثبت معنادار بین عملکرد شرکت‌ها با مدیریت جامع ریسک می‌باشد. این رابطه به ویژه در شرکت‌هایی معنادارتر بوده که محصولات آنها کالاهای اساسی مصرف کنندگان نبوده و همچنین قیمت گذاری و میزان عرضه‌ان دستوری و تحمیلی از سوی دولت نیست. همچنین این شرکت‌ها در ابداعات و هزینه‌های تحقیق و توسعه، سرمایه گذاری انجام داده و سطح بالاتری از سرمایه فکری انسانها را در اختیار دارند. در نهایت نتیجه پژوهش نشان می‌دهد صنایعی که

۱- استادیار، عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی

۲- کارشناس ارشد حسابداری

همگام با رشد سریع دانش به فعالیت می‌پردازند دارای رفتارهای عملکردی و کارکردی می‌باشد.

واژه‌های کلیدی: مدیریت جامع ریسک، سرمایه فکری، ابداعات، سرمایه گذاری خاص شرکت، رفتارهای عملکردی و کارکردی.

مقدمه

پیچیدگی محیطی، شدت رقابت، رواج تکنولوژی‌های نو و پیشرفته، توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات، شیوه‌های نوین عرضه کالاها و خدمات، مسایل زیست محیطی و سمت گیری سازمان‌ها از دارایی‌های مشهود به نامشهود و... از عوامل عمده‌ای است که موجب شده سازمان‌ها و بنگاه‌های اقتصادی در دوران حیات خود با ریسک‌های بسیار متعدد و خطرات زیاد و حتی پیش بینی نشده مواجه شوند و به همین دلیل آنها با انواع مقوله‌های مدیریت ریسک نظیر مدیریت ریسک بنگاه^۱، مدیریت ریسک کسب و کار و مدیریت ریسک استراتژیک مواجه هستند و به‌انها توصیه شده‌است که برای مدیریت ریسک خود از این رویکردها استفاده نمایند.

به بیانی دیگر در مواردی مشاهده می‌گردد، برخی شرکت‌ها در هنگام تغییر شرایط محیطی به طور پیوسته بیشتر از دیگران بازده کسب می‌نمایند. اما آیا این موفقیت به دلیل وجود مدیریت موثر ریسک بوده‌است؟ و اینکه تاثیرات رفتاری و کارکردی حاصل از مدیریت ریسک بر عملکرد تا چه اندازه بوده‌است؟ برآستی اگر چنین است چه چیزی می‌تواند این ارتباط را تبیین و مشخص سازد.

این مقاله سعی در ارائه تعریفی غیر متداول از مدیریت ریسک دارد. در این تعریف مدیریت ریسک به عنوان ابزاری برای پاسخگویی به ریسک‌های خارجی بازار که فراتر از کنترل مدیریت هستند، به منظور کاهش نوسان سود آوری شرکت معرفی می‌گردد. چرا که ثبات سود آوری ممکن است باعث کاهش احتمال درماندگی مالی شرکت و افزایش

احتمال تهیه سرمایه‌ای با هزینه کم به منظور استفاده از طرح‌ها و موقعیت‌های مناسب تجاری شرکت گردد.

از دیگر مزایای ایجاد یک مدیریت موثر ریسک مبتنی بر دیدگاه مرتبط با منابع، می‌توان به ایجاد انگیزه‌های قوی در میان سهامداران عمده شرکت اشاره نمود که با حفظ و گسترش سرمایه گذاری خود در شرکت در واقع در دارایی‌هایی که مختص شرکت بوده، سرمایه گذاری انجام داده که این سرمایه گذاریها ابزاری در جهت ایجاد فرصت‌های تجاری کارا و همچنین کسب مزایای رقابتی مناسب و قابل تحمل برای شرکت تلقی می‌گردد که جملگی علائم و نشانه‌های رفتاری در تصمیم‌گیری می‌باشد.

بنابراین می‌توان نتیجه گرفت فقدان یک مدیریت موثر ریسک در شرکت منجر به تحمیل هزینه‌های مازاد به هر دو طرف (سرمایه گذار و سرمایه پذیر) و البته کاهش سطح عملکرد شرکت می‌شود که این از شواهد عینی تأثیر مدیریت موثر ریسک بر رفتارهای عملکردی است.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق

امروزه مدیریت ریسک به عنوان یکی از نگرانی‌های مهم مدیران اجرایی در شرکت‌ها بوده و فعالیت‌های انجام شده در ارتباط با موضوع مدیریت ریسک، رو به رشد و تکامل می‌باشد، لیکن تحقیقات و مقاله‌های تجربی کم و معدودی در ارتباط با اثرات و کاربرد مسائل جنبی و متفرقه مربوط به این موضوع انجام شده است. به عبارت دیگر علیرغم اهمیت روزافزون این موضوع، امروزه مطالعات کاربردی کمی انجام شده تا مشخص سازد، آیا واقعاً اعمال مدیریت ریسک، در عمل کارایی مطلوب را دارد و دیگر اینکه تأثیر مدیریت ریسک بر سطح عملکرد بعنوان جنبه عینی رفتار، به چه میزان می‌باشد. شاید بتوان گفت تلاش‌های انجام شده در این نوع تحقیقات به دلیل پیچیدگی‌های مفهومی مدیریت ریسک و تعدد روش‌های کنترل سود و زیان‌های ناشی از رخداد شرایط نامساعد در قالب روشی یکپارچه و راهبردی دچار اختلال شده است.

۱) تعریف مدیریت ریسک

ایزینگر^۲ (۱۹۹۱) مدیریت ریسک را به عنوان روشی موثر در حداقل کردن اثرات نامطلوب ریسک و در طرف مقابل حداکثر کردن مزایای کسب شده از اثرات ریسک تعریف می‌کند و چپمن^۳ (۱۹۹۷) نیز هدف اساسی از مدیریت ریسک را بهبود سطح عملکرد فرآیند از طریق شناسایی سیستماتیک، ارزیابی و مدیریت ریسک‌های مربوط به پروژه می‌شناسد.

با این وجود طبق تعاریف فوق می‌توان مدیریت ریسک را بعنوان اقدامات ویژه انجام شده در جهت کاهش ریسک پدیده‌هایی همچون نوسان قیمت‌ها، تصادفات، حوادث سیاسی، قطع زنجیره تامین مواد اولیه، پیشرفت‌های اقتصادی و ... تعریف نمود. به عبارت کلی‌تر مدیریت موثر ریسک مربوط به چگونگی مواجهه شرکت با ریسک‌های بازار و فرصت‌های تجاری احتمالی مربوط به این ریسک‌ها می‌باشد و می‌توان آن را به عنوان ابزاری اثربخش برای پاسخگویی به تمامی متغیرهای بیرونی بازار که فراتر از کنترل مدیریت شرکت می‌باشد در راستای کاهش نوسان سود آوری شرکت تعریف کرد.^۴ از جمله این ابزارها و امکانات در اختیار مدیران، می‌توان به ایجاد مصونیت مالی با بستن قراردادهای بیمه، اعمال کنترل‌های مدیریت، نقل و انتقال منابع و نیز اعمال روش‌هایی در جهت ارتقاء سودآوری شرکت از طریق تصمیم‌گیری‌های سنجیده و قابل دفاع نام برد که همگی این موارد شامل اقداماتی در جهت کاهش پیدایش شرایط نامساعد در شرکت تلقی می‌گردد.

امروزه نیز کاربرد مدیریت ریسک را می‌توان در پی افزایش شدید استفاده شرکت‌ها از ابزارهای مشتقه (در جهت پوشش ریسک‌های مختلف بازار) و استفاده از پوشش‌های بیمه‌ای و نیز تبعیت شرکت‌ها از رویکردهای مدیریت جامع ریسک متوجه شد، بعلاوه با توجه به انگیزه‌های مدیریت ریسک در گذشته و ظهور الزامات قانونی برای آن، تمایل بیشتری برای اجرای مدیریت ریسک وجود داشته‌است. در واقع این موضوع امروزه مشخص گردیده که پاسخگو بودن شرکت، به توانایی بهره برداری از فرصت‌های جدیدی که از تغییر شرایط بوجود می‌آید، بستگی دارد.

۲) عملکرد بالاتر اقتصادی متأثر از اقدامات مدیریت موثر ریسک^۵

زمانیکه یک شرکت در جلوگیری از اثرات نامطلوب رویدادهای خارجی و نشان دادن واکنش به تغییرات محیطی بهتر عمل کند، در واقع در برابر اثرات اقتصادی نوسانات بازار کمتر حساس می‌شود.

به عبارت دیگر، وقتی شرکتی مدیریت موثر ریسک را اعمال می‌کند، در هنگام انطباق با تغییرات و اختلافات محیطی بهتر عمل کرده و در نتیجه نوسان سودآوری آن کمتر می‌گردد.

در همین راستا برخی دلایل نشان می‌دهند که عملکرد بهتر اقتصادی می‌تواند از اقدامات مدیریت موثر ریسک ناشی شود، که ما به تبیین سه دلیل برجسته‌ان می‌پردازیم.

۱) میانگین کمتر هزینه‌های سرمایه‌ای

۲) هزینه‌های بالاتر قراردادها

۳) افزایش سرمایه گذاری خاص شرکت

۲-۱) میانگین کمتر هزینه‌های سرمایه‌ای

ثبات سودآوری در شرکت می‌تواند به کاهش ریسک تجاری شرکت، افزایش احتمال قدرت پرداخت بدهی‌ها و استمرار فرض تداوم فعالیت در شرکت منجر شود. در واقع چنین شرکتی از نظر اعتباردهنده دارای ریسک پایین‌تری بوده و بنابراین بدهی‌های بیشتری برای شرکت با هزینه‌های کمتر ساخته می‌گردد. از نظر صاحبان سرمایه نیز این شرکت ریسک ورشکستگی کمتری داشته و احتمال اینکه سرمایه پرداخت شده کاهش یابد، خیلی کم بوده و همچنین پیش بینی سود سهام دریافتی آتی و سود سرمایه شرکت بالاتر می‌رود.

از طرفی نوسان کمتر سود آوری پروژه‌ها می‌تواند موجب تحریک بیشتر سرمایه گذاران بالقوه و به دنبال آن تامین بیشتر سرمایه در دسترس با نرخ بازده کمتر گردد که

همگی این عوامل منجر به ایجاد میانگین کمتر هزینه سرمایه با ترکیبی از بدهی‌ها و حقوق صاحبان سهام می‌شود و البته هزینه‌های تامین مالی کمتر منتهی به پرداخت کمتر هزینه بهره و سطح عملکرد اقتصادی بالاتر می‌گردد. به عبارت دیگر افزایش در دسترس بودن سرمایه می‌تواند منجر به بهبود سطح عملکرد شرکت گردد، چرا که باعث می‌شود شرکت فرصت‌های تجاری مناسبی برای سرمایه‌گذاری در اختیار داشته باشد.

۲-۲) هزینه‌های بالاتر قراردادها^۶

علی‌رغم اینکه سرمایه‌گذاران از امکان خوبی برای اصلاح یا به روزآوری پرتفوی سهامشان دارند ولی این امکان برای سایر افرادی که با شرکت ارتباط داشته و ذینفع می‌باشند (مانند مشتریان، کارمندان و...) وجود ندارد.

همچنین امکان تغییر و به روزآوری پرتفوی برای سرمایه‌گذارانی که در شرکت‌های کوچک و دارای حجم اندکی از بازار سهام، سرمایه‌گذاری می‌کنند نیز وجود ندارد، چراکه در اینگونه شرکت‌ها عرضه سهام بر قیمت آنها تاثیر گذاشته و ممکن است منجر به کاهش بیش از اندازه قیمت و تحمیل زیان سنگین به دارنده (عرضه‌کننده) آنها گردد. پس بنابراین امکان صحبت در مورد تغییر پرتفوی صرفاً برای سهامداران شرکت‌های بزرگ مهیا می‌باشد.

حال اگر شرکت به مدیریت ریسک خود بهای کافی ندهد، این موضوع بر ارتباط آنها با سهامدارانش تاثیر گذاشته و به دنبال آن بسیاری از معاملات تجاری آسیب پذیر خواهد گردید، در نتیجه طرف‌های معاملاتی شرکت، همانند عرضه‌کنندگان، مشتریان و... به دلیل انجام معامله با شرکت صرفاً بیشتری را مطالبه خواهند نمود و این امر باعث افزایش هزینه قراردادهای منعقد شده بین شرکت و طرف‌های معاملاتی خواهد گردید.

به طور مثال عرضه‌کنندگان کالا و خدمات ممکن است از شرکت بخواهند تا سریعاً بهای کالا و خدمات قرارداد آنها را پرداخت نماید و یا حتی اگر اوضاع وخیم‌تر باشد، عرضه‌کنندگان کالا و خدمات از شرکت تقاضای پرداخت مبلغ قبل از تحویل کالا و

خدمات را داشته باشند. همچنین ممکن است کارمندان شرکت به دلیل اینکه ادامه فعالیت شرکت را دائمی و پایدار نمی‌بینند، تمامی وقت و انرژی خود را برای فعالیت در شرکت به کار نگرفته و قسمتی از وقت کاری خود را صرف جستجوی کار دیگر نمایند. پس به طور خلاصه موارد فوق منجر به تحمیل هزینه‌های بالاتر در شرکت‌هایی می‌گردد که ریسکشان را به خوبی مدیریت نمی‌نمایند.

۳-۲) افزایش سرمایه گذاری‌های خاص شرکت

افزایش ریسک ورشکستگی، موجب کاهش تمایل سهامداران عمده در ایجاد تعهدات بلندمدت در شرکت و همچنین قطع ارتباطات مهمی می‌گردد که در ایجاد ارزش شرکت موثرند. این درحالی است که سرمایه گذاری‌هایی که خاص شرکت هستند، به طور طبیعی سرمایه را به سمت فعالیت‌هایی هدایت می‌نمایند که منجر به اقدامات سودآور و ارزشمند می‌گردد. لذا اگر سرمایه شرکت در راستای اهداف دیگری به کار گرفته شود، زیان بالقوه‌ای (هزینه فرصت از دست رفته) وجود خواهد داشت.

به عنوان مثال وقتی شرکت در انجام تعهدات گذشته خود ناتوان گردد و یا به وعده و پیمان خود در ارتباط با سایر سازمان‌ها عمل نکند، می‌بایست منابعی که متعهد به انجام آن بوده، به دلیل ارتباطات خاص شرکت، به سایر استفاده‌ها معطوف بدارد که البته مدیریت موثر ریسک باعث کاهش احتمال وقوع چنین موقعیت‌ها (فعالیت‌های اجرا نشده و یا تکمیل نشده) و عدم تحمیل زیان‌ها بر روی گروه‌های عمده سهامداران می‌گردد. بنابراین اعمال مدیریت ریسک باعث ایجاد انگیزه قوی در میان سهامداران عمده شرکت می‌شود به طوری که منابع خود را در سرمایه گذاری‌های خاص شرکت بسپارند که این سرمایه گذاری‌ها می‌تواند شامل تولید محصولات دلخواه و یا بکارگیری تکنولوژی‌های خاص در صناعی با رشد بالای دانش برای ایجاد تولیدات یا خدمات باشد.

همچنین سرمایه گذاری‌های خاص شرکت که بوسیله کارمندان، فروشندگان مواد اولیه، مشتریان و شرکاء، ایجاد می‌شود، در واقع نوعی منابع مالی شرکت به حساب می‌آید که

غالباً با ارزش و نایاب بوده و مبنایی برای ایجاد ارزش اقتصادی بالاتر و کسب مزایای رقابتی مناسب برای شرکت تلقی می‌گردد. بدین ترتیب مدیریت جامع ریسک می‌تواند منتهی به ریسک ورشکستگی پایین‌تر شده و از خطر تعهداتی که از رابطه شرکت با مشتریان، فروشندگان مواد، شرکاء، مدیران، کارمندان و غیره بوجود می‌آید، بکاهد که البته این سطح پایین‌تر ریسک انگیزه‌ای برای سهامداران عمده برای سرمایه‌گذاری در منابع خاص مورد نیاز شرکت و تهیه ارتباطات تجاری با ارزش بلندمدت، فراهم می‌نماید.

۳) دانش، ابداعات و سرمایه فکری

شرکت‌ها می‌توانند از طریق گسترش و ایجاد منابع خاص، با ارزش، نادر، بی‌نظیر و غیر قابل تعویض، صاحب عملکرد بهتر و بالاتر شده، همچنین از مزایای رقابتی قابل تحمل بهره‌مند شوند. که البته آن‌ها هم مستلزم وابستگی گسترده‌ای به سرمایه‌گذاری در منابع خاص شرکت‌هایی دارد که ابداعات را به کار گرفته و مشغول به انجام فعالیت‌های تجاری در صناعی با سطح رشد بالای دانش می‌باشند که همگی بوسیله سرمایه فکری انسان‌ها حمایت می‌شوند. در همین راستا امروزه نیز موضوع ترکیب دانش‌های مختلف به منظور کسب منافع بیشتر برای سازمان به عنوان قابلیت ترکیبی دانش شرکت‌ها، مدیریت جهانی دانش و غیره مورد بحث قرار می‌گیرد. بدین ترتیب شرکت‌های خلاق که در صناعی با رشد دانش بالا فعالیت می‌کنند، مانند شرکت‌های تولید کامپیوتر یا شرکت‌های خدماتی بر مبنای دانش‌های متفاوت، تمرکز بیشتری بر روی تکنولوژی پیشرفته داشته و بالطبع باید وابستگی بیشتری نیز به گسترش منابع خاص شرکت داشته باشند.

در واقع می‌توان گفت محیط‌های تجاری خلاق می‌تواند شامل صناعی با تکنولوژی تولیدی خودکار از قبیل محصولات کامپیوتری، ابزارهای اندازه‌گیری، تجهیزات دارویی و... باشد.

اما اینرا باید در نظر داشت که وابستگی شدید به تکنولوژی پیشرفته در فعالیت‌های تجاری، ارتباط زیادی به سرمایه‌گذاری‌های خاص شرکت‌هایی دارد که سهامداران عمده

آنها مطمئنند این دانش خاص در ارتباطات با مشتریان، فروشندگان مواد اولیه، شرکاء، مدیران و کارمندان به کار گرفته می‌شود. همچنین فعالیت‌های حرفه‌ای خدماتی که مبتنی بر دانش می‌باشند، شامل حساسی، مشاوره، مهندسی، برنامه ریزی، ساخت نرم افزار و غیره احتیاج دارند که سهامداران عمده‌ان‌ها در شرکت‌هایی مناسب سرمایه گذاری کنند که از رفتارهای مبتکرانه حمایت خوبی کرده و در نتیجه مبنایی برای ایجاد مزایای رقابتی قابل تحمل و مناسب تشکیل گردد.

با توجه به توضیحات فوق می‌توان گفت، ابداعات منجر به ایجاد محصولات، خدمات، فرآیندهای جدید و به طور کلی معرفی راه‌های سازندگی و انجام جدید کارها در سازمان می‌گردد که البته توجه مداوم به موضوع ابداعات، منجر به ایجاد تعهداتی در جهت فعالیت‌های تحقیق و توسعه شده که انهم به ارتباطات سهامداران عمده و انگیزه‌انها به گسترش منابع خاص و بی‌نظیر شرکت بستگی دارد. در واقع ابداعات تلاشی در جهت ایجاد فرصت‌های تجاری جدید است که می‌تواند مبنایی برای ایجاد مزایای رقابتی مناسب، فراهم سازد. همچنین سرمایه گذاری در ابداعات می‌تواند برای شرکت فرصت‌های تجاری بیشتری فراهم کند و باعث انعطاف پذیری بیشتر شرکت گردد. البته علت اصلی اختلاف ارزش بازار و ارزش دفتری نیز مربوط به ارزش آتی قدرت سازندگی بالقوه دانش انسان ها و مسائل مربوط به ان می‌شود. پس دانش بشری و سرمایه‌های فکری مربوط به ان یک شرط لازم برای شرکت در شناخت منابع با ارزش و مناسب در استفاده‌های تجاری می‌باشد. در واقع سرمایه‌های فکری که در افراد وجود دارد بوسیله ارتباطات انسان‌ها رشد و گسترش داشته و منجر به تغییر ایده‌های جدید، آشکار شدن چشم اندازه‌های مختلف، تفسیر شرایط بازار و... می‌گردد. حال اگر شرکت در نشان دادن واکنش به ریسک‌های خارجی ضعیف عمل کند، احتمال ورشکستگی زیاد شده که خود آن نیز عاملی بازدارنده برای سهامداران عمده، در سرمایه گذاری‌های خاص شرکت و بالطبع ایجاد ابداعات مهم و تلاش‌های توسعه و پیشرفت در شرکت تلقی می‌گردد. این در حالی است که مدیریت

موثر ریسک باعث کاهش بی میلی سهامداران عمده در ساختن تعهدات بلندمدت (که برای ایجاد ارزش مناسب شرکت مهم هستند) شناخته می‌شود.

بدین ترتیب مدیریت موثر ریسک می‌تواند باعث تشویق سهامداران عمده به سپردن منابع در سرمایه گذاری‌های خاص شرکت‌ها و ارتقاء کسب منافع بیشتر بشود. همچنین اهمیت خاصی که در موضوعات: ابداعات، صنایع با رشد دانش بالا و بر مبنای سرمایه فکری انسان‌ها به سرمایه گذاری خاص شرکت داده می‌شود، به دلیل وجود اثربخشی عملکرد مدیریت جامع ریسک، خصوصا شرکت‌های فعال در محیط‌های تجاری می‌باشد.

۴) رفتارهای کارکردی و عملکردی

رضائیان (۱۳۸۴) معتقد است که رفتار، مجموعه فعالیت‌هایی است که بروز عینی آن از طریق کارکردها و عملکردها آشکار می‌شود.^۷ مدیریت رفتار از موضوعات با اهمیت در ادبیات مدیریتی است که در اداره امور مورد توجه مدیران قرار می‌گیرد.

رهنمای رودپشتی و زمردیان (۱۳۸۶) ریسک را احتمال انحراف از بازده مورد انتظار تعریف می‌کنند که در راستای اهداف کسب و کار مورد توجه قرار می‌گیرد.^۸ بنابراین برای افزایش اثربخشی (میزان دستیابی به اهداف تعریف شده) اعمال مدیریت ضروری می‌باشد و چنانچه با اعمال مدیریت بتوان بیشترین نشانه‌های حاصل از رفتارهای کارکردی مدیران را در مرحله تصمیم‌گیری (که در عملکرد آشکار می‌شود) شناسایی و عینیت بخشید، آنگاه کیفیت مدیریت ریسک معنی پیدا می‌کند. در همین راستا یکی از روشهای مرتبط توجه به ابداعات و نوآوری‌هایی است که در اعمال مدیریت ریسک بسیار حائز اهمیت می‌باشد. در بررسی مبانی نظری و علمی، وجود ارتباط بین مدیریت موثر ریسک و سطح عملکرد به عنوان متغیر سنجش رفتارهای کارکردی و عملکردی پیرامون سرمایه گذاری شرکت‌ها در ابداعات و سرمایه‌های فکری تأیید شده‌است.

فرضیه‌های تحقیق:

در این مقاله به دنبال نشان دادن ارتباط مدیریت جامع ریسک و سطح عملکرد شرکت هستیم. برای بررسی موضوع این تحقیق ۲ فرضیه ذیل مورد بررسی قرار گرفتند:
فرضیه اول: بین مدیریت جامع ریسک و سطح عملکرد شرکت ارتباط معناداری وجود دارد.

فرضیه دوم: مدیریت جامع ریسک در شرکت‌هایی که در سرمایه‌های فکری سرمایه گذاری می‌کنند، ارتباط معنادارتری با سطح عملکرد شرکت دارد.
البته از آنجا که در این تحقیق از دو نسبت متفاوت برای اندازه گیری سطح عملکرد شرکت استفاده گردید، لذا هر فرضیه با دو نسبت متفاوت سطح عملکرد شرکت (ROA و ROI) به طور جداگانه در هر دو صنعت انتخابی و در مجموع دو صنعت مورد آزمون قرار گرفته است.

متغیرهای تحقیق

متغیرهای تحقیق بشرح زیر می باشد:

مدیریت جامع ریسک:

از تقسیم انحراف استاندارد خالص فروش سالیانه بر انحراف استاندارد نسبت‌های ROA و ROI (بطور جداگانه) طی میانگین دوره شش ساله محاسبه می‌شود. این نسبت بعنوان یک متغیر مستقل در محاسبات آماری تحقیق شناخته می‌گردد.

سطح عملکرد شرکت:

با نسبت‌های ROA از تقسیم سود (زیان) خالص بر متوسط اول و آخر دوره جمع کل دارایی‌های شرکت و نسبت ROI از تقسیم سود (زیان) خالص بر جمع حقوق صاحبان سهام و بدهی بلندمدت شرکت محاسبه می‌شود. این نسبت‌ها بعنوان متغیر وابسته در

محاسبات آماری تحقیق شناخته می‌گردند که در حقیقت می‌تواند یکی از علائم رفتارهای کارکردی و عملکردی باشد.

سرمایه فکری:

سرمایه فکری می‌تواند اختلاف ارزش زیادی بین ارزش بازار و ارزش دفتری دارایی‌های اساسی ایجاد کند که به ارزش آتی قدرت خلاقیت دانش انسانها مربوط می‌شود.

این نسبت بعنوان یک متغیر مستقل در محاسبات آماری تحقیق شناخته می‌گردد. که از ترکیب شاخص Q توبین ساده و نسبت ابداعات محاسبه می‌گردد.

ابداعات (نوآوری):

از تقسیم هزینه‌های تحقیق و توسعه رخ داده برای محصولات و خدمات جدید بر کل خالص فروش شرکت محاسبه می‌شود.

(Q توبین):

نسبت ارزش بازار سهام به اضافه ارزش دفتری بدهی‌ها به ارزش دفتری دارایی‌های شرکت محاسبه شده و نشان دهنده اثرات عملکرد مدیریت جامع ریسک در شرکت می‌باشد که آن هم متکی بر سرمایه فکری انسانها می‌باشد.

اندازه شرکت:

با لگاریتم عادی کل دارایی‌ها انجام می‌شود. و به عنوان یک متغیر کنترل در تجزیه و تحلیل رگرسیون وارد می‌گردد.

اهرم مالی:

این اهرم روی ریسک تجاری شرکت اثر گذاشته و بعنوان یک ابزار کلی مدیریت ریسک که روی اثربخشی و عملکرد مدیریت ریسک اثر می‌گذارد، شناخته می‌گردد. در واقع از آنجا که یکی از راه‌های تامین مالی شرکت، اخذ بدهی‌های بلند مدت می‌باشد، بنابراین شرکت‌ها همواره با ریسک پرداخت این بدهی‌ها در سررسید و بهره آنها مواجه

می‌باشند. پس به نوعی می‌توان گفت هر چقدر میزان بدهی بلند مدت شرکت بیشتر گردد، ریسک تجاری شرکت نیز بالاتر می‌رود، لذا این نسبت که از تقسیم بدهی بلندمدت بر کل حقوق صاحبان سهام شرکت محاسبه می‌گردد (به دلیل اینکه میزان بدهی بلندمدت شرکت‌ها با یکدیگر تفاوت دارد) به عنوان یک متغیر کنترل در تجزیه و تحلیل رگرسیون وارد می‌شود.

در این تحقیق اندازه‌گیری سطح عملکرد شرکت، مدیریت جامع ریسک، ابداعات و اهرم مالی بطور میانگین طی شش سال گرفته می‌شود، تا اثرات نامطلوب سال به سال را طی دوره مورد بررسی به حداقل برساند.

روش تحقیق

روش تحقیق حاضر پیمایشی-اکتشافی از نوع همبستگی است که در تحلیل از رگرسیون دو متغیره استفاده می‌شود بطوریکه میانگین سطح عملکرد شش ساله نسبت‌های ROA و ROI بعنوان متغیرهای وابسته و متغیر مدیریت جامع ریسک، سرمایه‌های فکری، بعنوان متغیرهای مستقل و اندازه شرکت و اهرم مالی بعنوان متغیر کنترل شناخته می‌شوند.

اطلاعات به روش کتابخانه‌ای و با بررسی اسناد و مدارک (صورت‌های مالی و یادداشتهای همراه آن) موجود در بورس تهران مربوط به سالهای ۱۳۸۱ لغایت ۱۳۸۶ گردآوری می‌گردد. جامعه آماری شامل شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در دو صنعت مورد انتخابی بوده که شامل ۶۳ شرکت که از آنها با در نظر گرفتن محدودیتهای تحقیق ۴۰ شرکت در مجموع دو صنعت حایز شرایط بوده‌اند. روش نمونه‌گیری شامل انتخاب تمام شرکت‌هایی از جامعه آماری می‌گردد که شرایط ذیل را دارا باشند:

۱) صورتهای مالی و یادداشتهای همراهان طی سالهای ۱۳۸۱ لغایت ۱۳۸۶ قابلیت دسترسی داشته باشد. لازم به توضیح می‌باشد برای انجام آزمون تجربی فرضیات،

- دوره زمانی شش ساله برای تحقیق تعیین گردیده که سالهای ۱۳۸۱ الی ۱۳۸۶ را پوشش می دهد
- ۲) اطلاعات مربوط به قیمت بازار سهام شرکتها در بورس اوراق بهادار طی سالهای ۱۳۸۱ لغایت ۱۳۸۶ قابلیت دسترسی داشته باشد.
- ۳) هزینه تحقیق و توسعه جزء اقلام یادداشت‌های همراه صورت‌های مالی شرکتها قرار داشته باشد.

روش‌های تجزیه و تحلیل داده ها و آزمون فرضیه‌ها

در این تحقیق نحوه آزمون فرضیات بدین صورت خواهد بود که ابتدا در فرضیه اول همبستگی بین دو متغیر سطح عملکرد شرکت (متغیر وابسته) و مدیریت جامع ریسک (متغیر مستقل) مورد آزمون قرار می گیرد، سپس در فرضیه دوم دو متغیر فوق با متغیر سرمایه‌های فکری که از ترکیب (نسبت ابداعات و شاخص توبین) بدست می‌آید، مورد آزمون قرار می‌گیرد.

از طرفی اندازه شرکت که با میزان کل دارایی‌های آن سنجیده می‌شود می‌تواند بر قابلیت مدیریت ریسک و نتایج سطح عملکرد شرکت اثر بگذارد، در واقع شرکت‌های انتخاب شده برای آزمون تحقیق از نظر جمع دارایی‌ها یکسان نمی‌باشند، همینطور اهرم مالی (که می‌تواند متأثر از شرایط خاص محیط تجاری صنایع مختلف باشد) بر ریسک تجاری شرکت اثرگذار می‌باشد و به عبارتی به دلیل تفاوت شرکتها در میزان استفاده از بدهی‌های بلند مدت در تامین مالی شرکت و به دنبال آن ریسک بازپرداخت اصل و بهره‌این بدهی‌ها، دو متغیر کنترل اندازه شرکت و اهرم مالی در تجزیه و تحلیل رگرسیون دو متغیره وارد می‌گردند.

لازم به توضیح می‌باشد متغیر سطح عملکرد شرکت در دو فرضیه تحقیق بطور جداگانه با نسبت‌های ROA و ROI مورد آزمون قرار خواهد گرفت .

تجزیه و تحلیل فرضیه‌ها و نتایج آن

نگاره شماره ۱ به طور خلاصه بیانگر نتایج حاصل از آزمون فرضیات تحقیق می‌باشد.

نگاره شماره ۱ - نتایج حاصل از آزمون فرضیات

ضریب تشخیص اصلاح شده	معادله رگرسیون خطی	ارتباط معنادار	شرح
.۳۹۴	$y = .۱۶۲۸ X - 1.66$	وجود ندارد	فرضیه اول با مدیریت جامع ریسک ($Risk_{ROA}$) و سطح عملکرد (ROA)
.۳۶۸	$y = .۱۶۰۷ X - 5.959$	وجود ندارد	فرضیه اول با مدیریت جامع ریسک ($Risk_{ROI}$) و سطح عملکرد (ROI)
.۴۱۴	$\Delta y = .۱۶۹۲ X$	وجود دارد	فرضیه دوم با مدیریت جامع ریسک ($Risk_{ROA}$) و سطح عملکرد (ROA)
.۷۰	$\Delta y = ۲,۵۱۲\Delta X_1 - ۲,۵۲۸\Delta X_2 + ۱,۳۶۲\Delta X_3$	وجود دارد	فرضیه دوم با مدیریت جامع ریسک ($Risk_{ROI}$) و سطح عملکرد (ROI)
.۳۵۲	$y = .۳۴۹X_1 - .۱۴۰۷X_2 + .۱۶۸$	وجود دارد	فرضیه سوم با مدیریت جامع ریسک ($Risk_{ROA}$) و سطح عملکرد (ROA)
.۲۶۱	$y = .۱۷۸۲ X_1 - .۱۵۳۰ X_2 + ۳/۶$	وجود دارد	فرضیه سوم با مدیریت جامع ریسک ($Risk_{ROI}$) و سطح عملکرد (ROI)
.۶۷۲	$y = -.۱۴۷۰ X_1 + .۱۶۴۶ X_2 + .۱۴۰$	وجود ندارد	فرضیه چهارم با مدیریت جامع ریسک ($Risk_{ROA}$) و سطح عملکرد (ROA)
.۸۱۶	$y = ۰/۹,۳ X_1 - .۱۰۱$	وجود ندارد	فرضیه چهارم با مدیریت جامع ریسک ($Risk_{ROI}$) و سطح عملکرد (ROI)
.۵۳۵	$\Delta y = .۱۷۱۳\Delta X_1 - .۱۰۳$	وجود دارد	فرضیه پنجم با مدیریت جامع ریسک ($Risk_{ROA}$) و سطح عملکرد (ROA)
.۸۳۵	$\Delta y = ۳/۸۷۹\Delta X_1 - ۳/۸۵۵\Delta X_2 + ۲/۲۳۵\Delta X_3 - .۱۴۰\Delta X_4 + .۱۸۳$	وجود دارد	فرضیه پنجم با مدیریت جامع ریسک ($Risk_{ROI}$) و سطح عملکرد (ROI)
.۶۵۵	$y = .۱۴۲۰ X_1 - .۳۸۰ X_2 + .۵۵۶ X_3 + .۱۰۸۷$	وجود دارد	فرضیه ششم با مدیریت جامع ریسک ($Risk_{ROA}$) و سطح عملکرد (ROA)
.۸۱۱	$y = .۱۸۹۴ X_1 - .۱۶۴۴ X_2 + .۲۴۴ X_3 + .۱۶۷۱ X_4 + ۳/۹۱۰$	وجود دارد	فرضیه ششم با مدیریت جامع ریسک ($Risk_{ROI}$) و سطح عملکرد (ROI)

برای آزمون فرضیه‌ها از معادله رگرسیون خطی استفاده شده‌است و نتایج نشان دهنده وجود ارتباط معنادار مابین مدیریت جامع ریسک و سطح عملکرد شرکت می‌باشد. البته از آنجا که میزان ضریب تعیین اصلاح شده R^2 در فرضیه دوم با اعمال متغیر سرمایه فکری در مقایسه با ضریب تعیین اصلاح شده R^2 فرضیه اول (که بدون در نظر گرفتن سرمایه فکری می‌باشد) بیشتر گردیده است، لذا می‌توان نتیجه گرفت که انجام هزینه‌های ابداعات و به کارگیری سرمایه‌های فکری در شرکت به طور نسبی به بهبود عملکرد شرکت می‌انجامد. توضیح اینکه هر دو فرضیه در صنعت دارو مورد پذیرش قرار نگرفتند ولی در صنعت خودرو و مجموع دو صنعت فرضیه‌های تحقیق مورد قبول واقع شدند.

با توجه به اینکه دارو کالای اساسی جامعه می‌باشد و دولت در بحث قیمت گذاری و نحوه تامین و توزیع آن نقش اساسی را ایفا میکند، در واقع تنظیم کننده قیمت و مقدار کالا در بازار میباشد. بنابراین ریسک‌های ناشی از نوسانات قیمت و مقدار کالا در بازار متوجه دولت میباشد. پس در این صنعت بازده شرکت تحت تاثیر مدیریت ریسک که از نوسانات فروش محاسبه شده قرار نمی‌گیرد. ولی با توجه به اینکه خودرو محصولی لوکس میباشد و شرکت خودروساز میتواند قیمت و مقدار محصولات را در بازار اعمال مدیریت نماید، بنابراین بین مدیریت موثر ریسک و بازده شرکت رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

نتیجه گیری و بحث

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد میان سطح عملکرد به عنوان علائم رفتاری کارکردها و مدیریت جامع ریسک در صنایعی که سیاست‌گذاری نحوه تامین مواد اولیه و بازار فروش محصولات، در اختیار مدیران شرکت میباشد، ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد. به عبارت دیگر تلاش شرکت‌ها در راستای کنترل شرایط نامساعد ناشی از انواع ریسک‌هایی که شرکت در معرض آنها قرار می‌گیرد منتج به بهبود عملکرد می‌گردد. از سوی دیگر اگر شرکت‌ها در زمینه سرمایه‌های فکری سرمایه گذاری بیشتری انجام بدهند و در واقع بتوانند به گسترش و ایجاد منابع خاص، با ارزش، نادر، بی نظیر و غیر قابل تعویض بپردازند، به

عملکرد بهتری دست خواهند یافت و می‌توانند از مزایای رقابتی قابل تحمل بهره‌مند شوند. البته تحقق این امر مستلزم وابستگی گسترده به سرمایه‌گذاری در منابع خاص شرکت‌هایی است که ابداعات را به کار گرفته و مشغول به انجام فعالیت‌های تجاری در صناعی با سطح رشد بالای دانش می‌باشند که بوسیله سرمایه فکری انسان‌ها حمایت می‌شود. به عبارت دیگر نتایج مطالعه نشان می‌دهد بین رفتارهای کارکردی مدیران به عنوان شاخص عملکردی آنها، با مدیریت جامع ریسک، که آن نیز گویای فعالیت‌های مدیران بوده و در قالب رفتار بروز می‌یابد، رابطه مثبت و معنادار دارد.

فهرست منابع

- ۱) پرویز راد، پیمان، (۱۳۸۱)، "از اندازه‌گیری عملکرد تا مدیریت عملکرد"، سومین کنفرانس بین‌المللی مدیریت کیفیت، تهران.
- ۲) رضائیان، علی (۱۳۸۴) مدیریت رفتار سازمانی، انتشارات سمت.
- ۳) رهنمای رودپشتی، فریدون، زمردیان، غلامرضا (۱۳۸۶) مجموعه مباحث مدیریت مالی، انتشارات شهر آشوب.
- ۴) ماهنامه تدبیر، علمی آموزشی در زمینه مدیریت، (۱۳۸۵)، "مدیریت ریسک رویکردی نوین برای ارتقای اثربخشی سازمان‌ها"، سال هفدهم شماره ۱۶۹.
- ۵) مهرگان، محمد رضا (۱۳۸۳)، "مدل‌های کمی در ارزیابی عملکرد سازمان‌ها: تحلیل پوششی داده‌ها"، انتشارات دانشکده مدیریت دانشگاه تهران.
- ۶) مومنی، منصور، (۱۳۸۶)، تحلیل داده‌های آماری با استفاده از SPSS، تهران، انتشارات کتاب نو.
- 7) Heli Wang, (2003), Pages 49-59 Risk: The Interfaces of Strategy and Finance , Jay B. Barney and Jeffrey J. Reuer "Stimulating Firm-specific Investment through Risk Management" Long Range Planning ,Volume 36, Issue 1.
- 8) Heli Wang and Jeffrey J. Reuer, (2006). Investments and Agency Hazards, " Risk Reduction through Acquisitions: The Roles of Firm-

- Specific Investments and Agency Hazards". Advances in Mergers and Acquisitions, Available online 16 May.
- 9) Torben Juul Andersen, (2008), " The Performance Relationship of Effective Risk Management: Exploring the Firm-Specific Investment Rationale long range planning"Volume 41, Issue 2, April , Pages 155-176
- 10) Eduardo G. (2007), Manuel Portuguese Economists Association; "Innovation and Risk Management EduarDOG. Manuel, Affiliation unknown", Date posted: March 25, Last revised: March 25, 2007 Working Paper Series
- 11) Bozbura, f, t(2004), "measurement and application of intellectual capital in turkey " the learning organization, vol.11 NO4/5, pp357-367
- 12) Chen, j. Zhu. and xie, y. h. (2004) "measuring intellectual capital : a new model and empirical study" journal of intellectual capital, vol.5 NO.1, pp.85-100

یادداشت‌ها

1 INTERPRISE RISK MANAGEMENT

2 Essinger and Rosen (1991)

3 Chapman and Ward (1997)

۴ ماهنامه تدبیر ، علمی آموزشی در زمینه مدیریت ، " مدیریت ریسک رویکردی نوین برای ارتقای اثربخشی سازمانها" ، سال هفدهم شماره ۱۶۹ ، خرداد ۸۵

۵ پرویز راد، پیمان، (۱۳۸۱)، "از اندازه گیری عملکرد تا مدیریت عملکرد"، سومین کنفرانس بین المللی مدیریت کیفیت، تهران.

6 Torben Juul Andersen

Volume 41, Issue 2, April 2008, Pages 155-176, " The Performance Relationship of Effective Risk Management: Exploring the Firm-Specific Investment Rationale" long range planning

۷ رضائیان ، علی (۱۳۸۴) مدیریت رفتار سازمانی ، انتشارات سمت.

۸ راهنمای رودپشتی ، فریدون ، زمردیان، غلامرضا (۱۳۸۶) مجموعه مباحث مدیریت مالی ، انتشارات شهر آشوب.